

მხირა და საშუალო მენარმოების მდგომარეობა საქართველოში

ნატო გეგენავა

სტუ ასოცირებული პროფესორი

მერი ჯანჯღავა

სტუ დოქტორანტი

საქართველოსათვის როგორც გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნისათვის, განსხვავებით განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისაგან, სადაც ძირითადი აქცენტი გადატანილია მხოლოდ საბაზრო სისტემის განვითარებასა და მისი მექანიზმის სრულყოფაზე, პირველი რიგის ამოცანათაგან ამ საბაზრო სისტემის საფუძვლების შექმნა, დიდი ზომის საწარმოების რესტრუქტურირება, ბაზართან ადაპტირება და კონკურენტუნარიანობის ზრდა, ეკონომიკური ტრანსფორმაციის შედეგად წარმოქმნილი ჭარბი სამუშაო ძალის დასაქმება, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური წონასწორობის უზრუნველყოფა. ამ ამოცანების გადაწყვეტა მცირე და საშუალო ბიზნესის (მსბ) განვითარებით მიიღწევა.

მსმ-ის რეგიონალურ სტრუქტურაში გამოიკვეთება საწარმოთა კონცენტრაცია დედაქალაქში, რაც ზემოაღნიშნული ტენდენციების მსგავსად განსაკუთრებითაა დამახასიათებელი გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისათვის. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენი ქვეყნის სამრეწველო პოტენციალის მქონე რეგიონები (აჭარის ა.რ., იმერეთის მხარე, ქვემო ქართლის მხარე და სხვ.) ხელსაყრელ პირობებს ქმნიან მცირე მეწარმეობის განვითარებისათვის, რაც შესაბამისი მაჩვენებელთა შედარებით მაღალ დონეში გამოიხატება. [1]

მსმ-ის განვითარების შედარებით დაბალი დონით გამოიყოფიან ქვეყნის მაღალმთიანი რეგიონები (რაჭა-ლეჩხუმისა და სვანეთის მხარე, სამცხე-ჯავახეთი, მცხეთა-მთიანეთი და სხვა).

2010 წლის მონაცემებით საწარმოთა მთლიანმა ბრუნვამ 24400.6 მლნ ლარი შეადგინა რაშიც საშუალო ბიზნესის ბრუნვა 2350.3, მცირე ბიზნესის-1581.2 მლნ ლარი. 2010-2015 წლებში მთლიანი ბრუნვა 24400.6 მლნ ლარიდან 56984.9 მლნ ლარამდე გაიზარდა, ანუ 2.3-ჯერ გაიზარდა. (მონაცემები დათვლილია შეფასების ძველი მეთოდით)

2016-2017წწ. საერთო ბრუნვა 64081.8 მლნ ლარიდან 72557 მლნ ლარამდე, ანუ 1.13-ჯერ გაიზარდა. (მონაცემები დათვლილია შეფასების ახალი მეთოდით)

პროდუქციის გამოშვება 2010-2015წწ. 13303.7 მლნ ლარიდან 29993.9 მლნ ლარამდე, ანუ 2.25-ჯერ გაიზარდა. (მონაცემები დათვლილია შეფასების ძველი მეთოდით).

პროდუქციის გამოშვება 2016-2017 წლებში 34156.8 მლნ ლარიდან 37024.8 მლნ ლარამდე, 1.08-ჯერ გაიზარდა. (მონაცემები დათვლილია შეფასების ახალი მეთოდით)

2010 წელს საქართველოში იყო 397805 ადამიანი და 2015 წელს იგივე მაჩვენებელმა 626739 ადამიანი შეადგინა, ანუ 1.5-ჯერ მეტი დასაქმებული იყო ვიდრე 2010 წელს. 2010-2015 წლებში ეს მაჩვენებელი 1.02-დან 1.25- ჯერ იზრდებოდა. გაიზარდა. (მონაცემები დათვლილია შეფასების ძველი მეთოდით)

2016-2017 წლებში დასაქმებულთა რაოდენობა 666790-დან 2540282-მდე ანუ 3.8-ჯერ გაიზარდა, რაც მაღალი მაჩვენებელია. (მონაცემები დათვლილია შეფასების ახალი მეთოდით)

შრომის საშუალო თვიური ანაზღაურება 2010-2015 წლებში ყველაზე დიდი 650 ლარი იყო და ყველაზე დაბალი 395 ლარი საშუალო ბიზნესში, ხოლო მცირე ბიზნესში-ყველაზე მაღალი-443ლარი და ყველაზე დაბალი 283 ლარი. (მონაცემები დათვლილია შეფასების ძველი მეთოდით)

2016-2017 წლებში საშუალო საწარმოებში შრომის საშუალო თვიური ანაზღაურების დონე 1085 ლარიდან 1264 ლარამდე გაიზარდა. (მონაცემები დათვლილია შეფასების ახალი მეთოდით) [2]

მცირე და საშუალო საწარმოების განმარტება ეფუძნება საწარმოთა ბრუნვის მოცულობას და დასაქმებულთა რაოდენობას და მისი გამოყენება მნიშვნელობას პოულობს ბიზნესის შესახებ ოფიციალური სტატისტიკის მომზადებისას. შეფასების ძველი მეთოდი გულისხმობს საქარმოთა კლასიფიკაციას შემდეგნაირად: მსხვილი ზომის საწარმოებს განეკუთვნება საწარმო, სადაც დასაქმებულთა საშუალოწლიური რაოდენობა აღემატება 100 კაცს ან საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა 1.5 მლნ ლარს. საშუალო ზომის საწარმოებს მიეკუთვნება ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა მერყეობს 20-დან 100 კაცამდე, ხოლო საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა-0.5 მლნ ლარიდან 1.5 მლნ ლარამდე. მცირე ზომის საწარმოებს მიეკუთვნება ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა არ აღემატება 20 კაცს და საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა არ აღემატება 0.5 მლნ ლარს. რაც შეეხება შეფასების ახალი კრიტერიუმებით საწარმოთა კლასიფიკაციას, შემდეგია: მსხვილი ზომის საწარმოებს განეკუთვნება საწარმო, სადაც დასაქმებულთა საშუალოწლიური რაოდენობა აღემატება 249 კაცს ან საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა 60 მლნ ლარს. საშუალო ზომის საწარმოებს მიეკუთვნება ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა სა-

შუალო წლიური რაოდენობა მერყეობს 50-დან 250 კაცამდე, ხოლო საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა – 12 მლნ ლარიდან 60 მლნ ლარამდე. მცირე ზომის საწარმოებს მიეკუთვნება ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმო, რომელშიც დასაქმებულთა საშუალო წლიური რაოდენობა არ აღემატება 50 დასაქმებულს და საშუალო წლიური ბრუნვის მოცულობა არ აღემატება 12 მლნ ლარს. [2]

მთლიანობაში სტატისტიკური მონაცემებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ბიზნეს სექტორში წინსვლება გამოვლენილი წინა წლებთან შედარებით, რაც მაჩვენებელთა ზრდაში გამოიხატება.

2017 წელს საქართველო - მე-16 ადგილზეა 190 ქვეყანას შორის ქვეყნების დაშორებით საუკეთესო მაჩვენებლიდან (DTF) – 80.20 ქულა (2.48 პუნქტიანი გაუმჯობესება). ასევე ტოპ რეფორმატორად სახელდება 2006 წლიდან, რაც აიხსნება იმით, რომ ქვეყანაში განხორციელდა 44 რეფორმა როგორც ინსტიტუციური, ასევე მარეგულირებელი გარემოს დახვეწის კუთხით.

მნიშვნელოვანი რეფორმები განხორციელდა:

- ლიცენზიებისა და ნებართვების რაოდენობის შემცირება;

- “ერთი სარკმლის პრინციპი” და „დუმილი თანხმობის ნიშანია“ შეიქმნა სალიცენზიო აპლიკაციებისათვის;

- გამარტივებული საგადასახადო კოდექსით 21 გადასახადიდან დარჩა მხოლოდ 6 გადასახადი;

- ქონების დარეგისტრირებისათვის საჭირო დრო და ღირებულება შემცირდა. [3]

საქართველო პირველ ათეულშია შემდეგი კომპონენტების მიხედვით:

- ქონების რეგისტრაცია – მე-3 პოზიცია

- კრედიტის მიღება – მე-7 პოზიცია

- მინორიტარულ ინვესტორთა უფლებების დაცვა - მე-7 პოზიცია

- ბიზნესის დაწყება - მე-8 ადგილი

- მშენებლობის ნებართვა - მე-8 ადგილი

2017 წელს საქართველო დასახელებულია, როგორც რეგიონის ლიდერი ქვეყანა განხორციელებული რეფორმების კუთხით.

2012 წლის შეფასების შემდეგ, რეგიონის ერთ-ერთმა ძლიერმა რეფორმატორმა, საქართველომ, მნიშვნელოვნად გააუმჯობესა მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების (მსს) პოლიტიკის ინსტიტუციური ჩარჩო. გარე ზეწოლების მიუხედავად, ქვეყანა მოქნილ მაკროეკონომიკურ გარემოს და რეგულაციების და პროცედურების გამარტივებით შექმნილ ხელსაყრელ ბიზნესკლიმატს ინარჩუნებს. ელექტრონული მმართველობის სერვისების გაფართოებამ და ბიზნესის რეგისტრაციის შემდგომმა დახვეწამ ბიზნესის კეთების სიადვილე კიდევ უფრო გაამყარა. 2012 წლის შემდეგ, მიზნობრივი ხელშეწყობის ღონისძიებების დანერგვით, სამთავრობო

მიდგომა მსს-ს განვითარებისადმი ჰორიზონტალური რეფორმების ფარგლებს გასცდა. [4]

საქართველოს 2016 წლის მსს პოლიტიკის მდგომარეობა მცირე და საშუალო ბიზნესის ინსტიტუციური და საოპერაციო გარემოს უწყვეტ გაუმჯობესებას ასახავს. ამ მიმართულებებში საქართველო კვლავ საუკეთესოა რეგიონში. მნიშვნელოვანი წინსვლა აღინიშნა ბიზნესის ინფრასტრუქტურის, დაფინანსების ხელმისაწვდომობის, ვაჭრობის ტექნიკურინ ბარიერების გაუქმების და მსს-ის ინტერნაციონალიზაციის კუთხით. გასაუმჯობესებელი რჩება მცირე და საშუალო ბიზნესი მწვანე ეკონომიკაში და, მიუხედავად მნიშვნელოვანი პროგრესისა, ინოვაციები. წინსვლა აღინიშნა ადამიანური კაპიტალის მიმართულებებშიც მიუხედავად იმისა, რომ 2012 წლის შემდეგ შეფასების გაფართოებისთვის დამატებითი ინდიკატორების შემოღებამ 1-ლი მიმართულების ქულის შემცირება გამოიწვია. ასოცირების ხელშეკრულება და ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცე (DCFTA), რომელიც ევროკავშირთან 2014 წლის ივნისში გაფორმდა, საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესს შესაძლებლობებსაც სთავაზობს და გამოწვევების წინაშეც აყენებს. ექსპორტის და პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნახალისების გარდა, იგი ინსტიტუციურ და მარეგულირებელ რეფორმასაც დააჩქარებს, რაც ქვეყნის სტანდარტების ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოებას დაეხმარება. DCFTA ასევე შეუწყობს ხელს ეკონომიკის ზოგიერთი სექტორის (მაგალითად, ტურიზმი, სოფლის მეურნეობა) გამოუყენებელი პოტენციალის ათვისებას, ტექნოლოგიებისა და ცოდნის ტრანსფერისთვის პირობების შექმნას ქართული საწარმოების გლობალურ საწარმოო ჯაჭვში ჩართვის კვადაკვალ.

საქართველოს ეკონომიკა მოქნილი აღმოჩნდა საშინაო თუ საგარეო შოკების, მათ შორის, რუსეთთან 2008 წლის სამხედრო კონფლიქტის და გლობალური ფინანსური კრიზისის ზემოქმედების მიმართ. 2010-2012 წლებში მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) საშუალო 6.6%-იანი წლიური ზრდის შემდეგ, საქართველოს ეკონომიკის ზრდის მაჩვენებელი 2013 წელს 3.3%-მდე შემცირდა, რაც ინვესტიციების კლებით აიხსნება. 2014 წელს ზრდამ იმატა და 4.7%-ს მიაღწია. ამას ხელი შეუწყო 2013 წლის ივლისში საქართველოს პროდუქტებისთვის რუსეთის ბაზრის გახსნამ (რითიც, განსაკუთრებით, ღვინის სექტორმა ისარგებლა) და 2014 წლის ივნისში ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების და DCFTA-ს ხელმოწერის შემდეგ სავაჭრო შესაძლებლობების გაფართოებამ. [4]

ბოლო წლებში, ხელისუფლებამ ბიზნესგარემოს გასაუმჯობესებლად მეორე თაობის რეფორმების განხორციელება დაიწყო. მაგალითად, ახალი საგადასახადო კოდექსით, რომელიც 2011 წლის იანვრიდან ამოქმედდა, მიკრო და მცირე საწარმოების

უფრო გამარტივებული საგადასახადო ადმინისტრირება იქნა შემოღებული. მცირე ბიზნესი დაბალი განაკვეთებით იბეგრება (დასაბეგრი შემოსავლის 3% ან 5%), რაც 2018 წელს შეიცვალა ხოლო მიკრო-ბიზნესი საშემოსავლო გადასახადისგან საერთოდ გათავისუფლდა. საქართველოს მთავრობამ დააანონსა 2018 წელს ცვლილებების შეტანა საგადასახადო კოდექსში მცირე მენარმეთათვის 500 000 ლარამდე აპირებენ დასაბეგრი ბრუნვის გაზრდას (იყო 100 000ლარი), ხოლო დაბეგვრის განაკვეთის შემცირებას 1%-მდე (იყო 5% და 3%) უფრო ზოგადად, 2014 წლის ივნისში მიღებული სტრატეგია „საქართველო 2020“ (საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია) ხაზს უსვამს ინკლუზიური და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის საჭიროებას და პრიორიტეტულ მიმართულებებად კერძო სექტორის გაძლიერებას, ადამიანური კაპიტალის განვითარებას და ფინანსების ხელმისაწვდომობის ზრდას განსაზღვრავს. მცირე და საშუალო ზომის საწარმოები საქართველოში საქართველოს ამჟამად მსს-ს ორი განსაზღვრება აქვს - ერთი მოცემულია კანონში საქართველოს ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს შესახებ, ხოლო მეორე (საგადასახადო კოდექსში) ექსკლუზიურად საგადასახადო მიზნებისთვის გამოიყენება. საგადასახადო კოდექსის განსაზღვრება მხოლოდ იმ მიკრო და მცირე საწარმოებს ეხება, რომლებსაც თვითდასაქმებული მენარმეები ფლობენ/ამუშავენ. ძირითადი განსაზღვრება არ განმარტავს მიკროსაწარმოს და მას საბალანსო უწყისის კრიტერიუმად არ განიხილავს. [4]

საქართველოს პრემიერ მინისტრის ინიციატივით, 2014 წლის ივნისიდან, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების და სოფლის მეურნეობის სამინისტროებმა ახალი სამთავრობო პროგრამის „ანარმოე საქართველოში“ განხორციელება დაიწყეს. [5]

2016 წლიდან სახელმწიფო პროგრამას „ანარმოე საქართველოში“ ახალი კომპონენტი დაემატა, რომელიც მენარმეებს შესაძლებლობას აძლევს რეგიონებში განავითაროს სასტუმრო ბიზნესი, შექმნას სამუშაო ადგილები, მოიზიდოს მეტი დამსვენებელი და ხელი შეუწყოს რეგიონის განვითარებას.

სახელმწიფო პროგრამას „ანარმოე საქართველოში“ ახალი, კინოინდუსტრიის განვითარების კომპონენტი „გადაიღე საქართველოში“ დაემატა, რომელიც ქვეყანაში გადაღებებზე განეული კვალიფიციური ხარჯების 20%-დან 25%-მდე ანაზღაურებას გულისხმობს. [6]

მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარება და DCFTA საქართველოში პროგრამის ხანგრძლივობა განისაზღვრება 2015-2019 წლებში. ევროკავშირის ბიუჯეტი ამ პროექტის დასაფინანსებლად შეადგენს 6, 03 მილიონ ევროს და გამნახორციელებელი პარტნიორია GIZ.

პროექტი მხარს უჭერს საქართველოში ღრმა და ყოვლისმომცველ თავისუფალ სავაჭრო სივრცესთან (DCFTA-სთან) დაკავშირებული ინსტიტუციური და მარეგულირებელი რეფორმების დანერგვას. ეს საფუძველს უყრის მცირე და საშუალო ბიზნესის გამყარებას ფართო ზრდის უზრუნველყოფისათვის, საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისა და ახალ ნორმატიულ პირობებთან ადაპტირების უზრუნველსაყოფისათვის, რაც საშუალებას აძლევს მას, გამოიყენოს შესაძლებლობები DCFTA-ს ფარგლებში. [7]

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ეკატერინე გობეჯიშვილი., თემა: საქართველოში მცირე და საშუალო მენარმეობის სახელმწიფო რეგულირების სრულყოფის მიმართულებები, დისერტაცია, 2013 წელი.
2. <http://www.geostat.ge>
3. http://www.economy.ge/uploads/ek_ciprebshi/reitingebi/reitingebi_geo/Doing_Business_2017_-_GEO_8.12.pdf
4. [http://www.oecd.org/global-relations/Georgia_GEO%20\(2\).pdf](http://www.oecd.org/global-relations/Georgia_GEO%20(2).pdf)
5. <http://qartuli.ge/geo/sub/about-program/program-details>
6. <http://enterprisegeorgia.gov.ge/ge/whatwedo/film-industry-incentive?v=95>
7. http://eu4business.eu/ka/programme/mcireda-sashualo-mecarmeobis_ganvitareba-da-dcfta-sakar_tveloshi?destination=programmes%3Fpage%3D2